

Musiikki hukkuu puheensorinaan – taustamusiikki ja ihmisääni toimijoina palvelu-alojen työpaikkojen ääniympäristöissä

Tarkastelen artikkelissani ihmisääntä ja taustamusiikkia toimijoina palvelutyöntekijöiden kuvailemissa ääniympäristöissä. Tarkastelu kytkeytyy teoreettisesti äänen- ja äänimaisematutkimuksen sekä musiikkisosiologian ja pragmatismien kentiin, sivuten myös uusmaterialistista ajattelua. Hyödynnän toimintaan ja toimijuuteen liittyviä teoretisointeja näiltä aloilta. Esimerkiksi äänen- ja musiikintutkimuksessa on viime aikoina alettu pohtia äänen kontekstisidonnaista toimijuutta sen sijaan, että arvioitaisiin vain niiden yleistä olemusta. Tässä artikkelissa kehitän tarkasteluun soveltuvaa analyysimenetelmää John Deweyn ja Arthur F. Bentleyyn (1949) *transaktion* käsitteen pohjalta.

Aineistona tässä tarkastelussa ovat ”Kuuntelun kulttuurit, medioidut äänet ja rakennetut tilat” eli lyhyemmin ACMESOCS-tutkimusprojektin toteuttaman internetkyselyn vastaukset.¹ Kyselyssä kartoitettiin palvelu-alojen työntekijöiden kokemuksia työpaikoillaan soivasta taustamusiikista. Vastaajien rekrytoinnissa oli hyödynnetty Palvelu-alojen Ammattiliiton (PAM) jäsenrekisteriä, ja vastauksia oli kertynyt yhteensä 747, joista 84 % naisilta. Vastaajien ikä oli 18–85 vuotta. Mukana oli muun muassa kaupan alan (485), ravintola-alan (139) sekä majoitus- (50) ja kiinteistöalan (40) työntekijöitä.

Kyselyssä oli taustatietoja kartoittavien kohtien lisäksi 19 kysymystä, joissa osallistujat saivat kuvailla kokemuksiaan viimeisimmän työtilansa taustamusiikista, tuoda esille näkemyksiään taustamusiikista yleisesti sekä kertoa aiheeseen liittyvistä keskusteluistaan kollegoiden ja asiakkaiden kanssa. Lisäksi he saivat kertoa työpaikkansa äänentoistoteknologiasta ja sen käytöstä sekä tuoda lopuksi vielä esille sellaisia seikkoja, joita kyselyssä ei mahdollisesti huomattu kysyä. Suurimpaan osaan kysymyksistä osallistujat saivat vastata vapaasanaisesti, ja tätä laadullista aineistoa olikin kertynyt huomattava määrä. (Kilpiö & Kytö 2021: 23–24.)

¹ ACMESOCS oli Suomen Akatemian rahoittama Itä-Suomen yliopiston hanke, joka toteutettiin vuosina 2019–2022. Olin mukana hankkeen loppuvaiheessa syksyllä 2022.

Esitän aineistolle seuraavat kysymykset:

1. Millaisia ääniä ja erityisesti millaisia ihmisääniä palvelualojen työntekijät kuvailevat työpaikkojensa ääniympäristöissä?²

2. Miten työntekijät kuvailevat työpaikkojensa äänten vaikutuksia toisiinsa? Erityisesti: Miten ihmisäänet ja taustamusiikki toimivat yhdessä?

Ensin kartoitin aineiston teemoittelemalla. Sen jälkeen valitsin aineistosta erityyppisiä ihmisääntä ja taustamusiikkia kuvaavia kohtia, joista muutamia tarkastelen tässä artikkelissa yksityiskohtaisemmin, analysoiden niitä toimijuuden näkökulmasta.

Artikkelin ensimmäisessä luvussa tuon esille, millaisia ääniä ja äänten välisiä suhteita kyselyaineiston vastauksissa kuvattiin. Tämä johdattaa pohtimaan äänten toimijuutta, niiden määrittymistä erilaisin tavoin eri käyttöyhteyksissä sekä äänen ja kuuntelijan välistä suhdetta. Artikkelin toisessa luvussa paneudun tarkemmin ihmisääneen kyselyvastauksissa ja tuon esille, miten aiemmassa tutkimuksessa on arvioitu ihmisääntä osana ääniympäristöä. Kolmannessa luvussa käsittelen transaktion käsitettä ja hahmottelen siihen liittyvää analyysimenetelmää. Seuraavissa alaluvuissa ”Taustamusiikki toimii puheen suojana”, ”Taustamusiikki tunkeutuu keskustelijoiden väliin” ja ”Puheen ja musiikin välistä tasapainottelua” analysoin tarkemmin aineiston kohtia, joissa äänten ja musiikin toimijuudet näyttäytyvät mielenkiintoisella tavalla. Lopuksi teen johtopäätöksiä ja sivuan hieman analyysien herättämää kysymystä ääniympäristöjemme muotoutumisesta sekä siihen liittyvästä vallasta ja vastuusta.

Äänet ja musiikki toimijoina erilaisissa käyttöyhteyksissä ja ympäristöissä

Työntekijöiden kuvauksissa työpaikkojen ääniympäristöjen keskeisimpiä elementtejä olivat taustamusiikki, puhumisen äänet ja laitteiden äänet. Taustamusiikkiin kiinnitettiin erityistä huomiota, sillä se oli kyselyn nimenomaisena tavoitteena. Taulukossa 1 on koottuna erilaisten äänten esiintyminen kyselyn vastauksissa. Olen luokitellut äänet kolmeen kategoriaan: medioituneet äänet, ihmisäänet ja ympäristön muut äänet. Medioituneet äänet viittaavat tässä toistolaitteiden kautta välittyviin

² Kyselyssä käytettiin *äänimaisema*-käsitteen sijaan käsitettä *ääniympäristö*, ja olen valinnut sen myös tähän artikkeliin tarkoittamaan äänellistä ympäristöä sellaisena kuin kuuntelijat ovat sen aistineet. Näiden käsitteiden toisenlaisesta määrittelystä ks. Kankkunen 2018: 57.

ääniin. Näissäkin on luonnollisesti mukana ihmisääniä esimerkiksi kuulutuksina, mainoksina, puheena ja lauluna. Ihmisääniäni kategoriaan olen ottanut mukaan vain ei-medioituneet eli kuuntelijan kanssa samassa tilassa tuotetut äänet.

1. Medioituneet äänet (609)	a. taustamusiikki (494) b. radio-ohjelmat (255) c. mainokset ja kuulutukset (245) d. soittolistojen sisällöt (80) e. muut (74)
2. Ympäristön muut äänet (558)	a. laitteiden äänet (426) b. esineiden äänet (215) c. ihmisten toiminnan äänet (133) d. muualta kantautuvat äänet (91)
3. Ihmisäänet (475)	a. puhumisen äänet (432) b. muut ihmisäänet (159)

Taulukko 1: Palvelualueiden työpaikkojen ääniympäristöjen keskeisiä ääniä

Työntekijät olivat kuvanneet vastauksissa myös äänten välisiä suhteita, erityisesti taustamusiikin suhdetta taustameluun ja puheeseen. Taulukkoon 2 olen koonnut näiden kuvausten esiintymisiä aineistossa

1. Musiikin suhde... (155)	a. taustameluun (63) b. puheeseen (41) c. mainoksiin (19) d. kuulutuksiin (11) e. muihin ääniin (8)
2. Puheäänten suhde... (72)	a. taustameluun (31) b. musiikkiin (41), ks. kohta 1b
3. Muiden äänten väliset suhteet (7)	

Taulukko 2: Äänten välisiä suhteita palvelualueiden työpaikkojen ääniympäristöissä

Työntekijöiden kuvauksissa äänten väliset suhteet eivät ole staattisia. Äänet eivät vain välity tilassa, vaan vaikuttavat muihin ääniin ja/tai tilassa oleviin ihmisiin. Äänen- ja musiikintutkimuksessa onkin viime aikoina siirrytty kysymään, ”mitä äänet tekevät” perinteisemmän ”mitä äänet ovat” -kysymyksen sijaan. Arjen kulttuurinen ja materiaallinen todellisuus rajoittaa ja toisaalta myös mahdollistaa mitä erilaisimpia äänten

ja musiikin käyttötapoja. Myös kokemus äänistä ja musiikista on moninainen, ja siihen liittyy auditiivisuuden lisäksi koko muikin kehollinen aistimisen kapasiteettimme. Siksi emme voi oikeastaan määrittellä musiikkia vain yhdenlaiseksi, vaan meidän tulee ottaa huomioon myös se aistimusten, materioiden, kulttuuristen käytäntöjen ja normien kokonaisuus, joiden kanssa musiikki toimii kulloisessakin tilanteessa. (Uimonen & Kytö 2020: 46.)

Musiikin ja musiikillisen kokemuksen essentialisoinnin sijaan on siis siirrytty tarkastelemaan musiikkia toimintana, joka mahdollistuu konkreettisissa arkipäivän käytännöissä ja materiaalisissa yhteyksissä (Uimonen & Kytö 2020: 46; Uimonen 2022; ks. myös esim. DeNora 2000). Sen sijaan, että tutkija määritteli, mikä on vaikkapa musiikkia ja mikä melua, hän voi tarkastella äänellisiä ilmiöitä empiirisesti tietyssä kontekstissa ollen kiinnostunut siitä, miten äänet määrittyvät musiikkina, meluna tai kenties jonain ihan muuna. Tällainen lähestymistapa jättää äänen tai musiikin tekijän intentioita koskevat seikat tutkittaviksi sen sijaan, että ottaisi ne tutkimuksen lähtökohdiksi. (Rimmer 2020: 3246.)

Taustamusiikki on erityisen hyvä esimerkki tästä musiikin määrittymisestä tietynlaiseksi vasta sen erilaisissa käyttöyhteyksissä. Musiikista itsestään ei voi useinkaan päätellä, onko se taustamusiikkia, sillä kaikki äänitetty musiikki voi toimia taustamusiikkina. Taustamusiikkisuus ei siis ole musiikin itsensä ominaisuus. Sen merkitys sijaitsee kokonaan siinä hetkessä, jossa musiikkia käytetään. (Sterne 1997: 24, 30–31.)

Lisäksi taustamusiikin käytön taustalla olevat intentiot eivät välttämättä ohjaa sitä, miten taustamusiikki esimerkiksi kaupanteon yhteydessä lopulta toimii. Tavoite voi olla asiakkaiden viihtyminen niin, että he ostaisivat enemmän. Käytännössä he kuitenkin kokevat musiikin omista lähtökohdistaan spesifissä ja monia muitakin tekijöitä käsittävässä ostotilanteessa, eivätkä musiikille asetetut tavoitteet välttämättä täyty odotetulla tavalla. (Sterne 1997: 25, 43; Uimonen 2022: 17, 21.) Taustamusiikin ja muiden äänellisten sisältöjen tekijät ja valitsijat voivat pyrkiä luomaan ja määrittämään ääniin liittyviä merkityksiä, mutta kuuntelemisen prosessi on neuvottelua, jossa kuuntelija voi hyväksyä, hylätä, ymmärtää toisin tai suhtautua esimerkiksi epäluuloisesti kuulemiinsa ääniin. (Truax 2012: 71.)

Julkisia tiloja ja niiden ääniä on aiemmin tarkasteltu pitkälti normatiivisesta näkökulmasta, ylhäältä päin arvioiden ja arvottaen. Normatiivisen lähestymistavan rinnalle on kehittynyt ruohonjuuritason käytännöistä ponnistava tarkastelutapa, jossa kysytään, miten ihmiset kokevat tosiasialliset ääniympäristönsä ja kuka näitä ympäristöjä kontrolloi. Tässä lähestymistavassa esille tulee se, että ääniympäristö ei useinkaan ole täysin ihanteellinen tai huono, vaan pikemminkin jotain siltä väliltä. Se ei myöskään ole aina samanlainen vaan muuntuva, ”tulemisen tilassa oleva”. (Kytö 2019: 178.)

Ruohonjuuritason lähestymistapa näyttäisi mahdollistavan ääniympäristöjen ja musiikin tarkastelun niin sanotun litteän ontologian lähtökohdista käsin. *Litteä ontologia* (engl. *flat ontology*) on uusmaterialistisen tutkimuksen yhteydessä esitetty vaihtoehto asioiden tarkastelemiselle hierarkisina, erilaisiin tasoihin ja ulottuvuuksiin jäsenyvinä ilmiöinä. Litteässä ontologiassa oletus tällaisista hierarkioista siirretään syrjään ja tarkastellaan ilmiön kaikkia osatekijöitä ja niiden toimintaa todellisissa tilanteissa ilman ennalta tehtyä luokittelua. (Ks. esim. De Landa 2006: 26; McNeill 2010: 400.) Musiikkisosiologi Mark Rimmer (2020) tuo esille, ettei musiikillista todellisuuttakaan tulisi lähteä tutkimaan tasoina tai hierarkioina. Mikään musiikillinen tapahtuma ei ole sellaisenaan abstrakti tai ”yläpuolella oleva”, vaan tapahtuu aina jossain paikassa, ajassa ja joidenkin kokijoiden kanssa. (Rimmer 2020: 3335.)

Rimmer tuo esille, että jokapäiväisen musiikin tarkasteluissa kuuntelijan ja äänen välinen suhde on ollut tärkeä tarkastelun kohde. Tämä suhde on kuitenkin ymmärretty kahden jo ennen kuuntelutapahtumaa olemassa olevan tekijän interaktionana. Rimmer kritisoi sitä, että näissä tarkasteluissa ympäristö jää usein vain taustaksi, jolla ei ole vaikutusta musiikin ja sen kuuntelijan väliseen suhteeseen. Interaktionaaliset lähestymistavat eivät Rimmerin mukaan huomioi kuuntelijan ja musiikin välisiä ongelmallisia tai epäselviä ilmiöitä, kuten musiikin tahatonta kuulemista, vähemmän neuvokasta musiikin käyttöä tai tarkoituksellista antautumista musiikille. (Rimmer 2020: 2180–1, 2980, 3189, 3235.)

Rimmer ehdottaakin lähestymistapaa, joka menisi interaktionaalista lähestymistapaa vielä pidemmälle äänen ja kuuntelijan suhteen pohdinnassa. Itse asiassa tässä kohtaa ei enää puhuta kahden olemassa olevan tekijän välisestä suhteesta, vaan niiden yhteisestä muotoutumisesta kuuntelemisen yhteydessä. Näin tarkastelussa saadaan esille musiikillisiin ääniin ja musiikilliseen toimintaan liittyvä dynaamisuus, monitahoisuus, ennakoimattomuus ja ympäristöllisyys. Huomio siirretään äänen ja kuuntelijan välisestä toiminnasta laajemmin koko tapahtumaan vaikuttaviin toimijoihin – myös ympäristöön kaikkine puolineen. Näin esimerkiksi *musikointia* (engl. *musicking*), musiikkia toimintana voisi tarkastella yhä syvällisemmin erilaisina dynaamisuusina erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. (Rimmer 2020: 3328, 3403, 3421; Small 1998.)

Ihmisiäni ympäristössä

Taustamusiikin ohella myös ihmisäänet olivat kyselyaineiston mukaan olennainen osa palvelualojen työpaikkojen ääniympäristöjä. Näistä äänistä selkeästi eniten kuvattuja olivat puhumisen äänet, mutta mukana oli myös mainintoja laulusta, huu-dosta, naurusta, itkusta ja metelöinnistä. Alla oleva taulukko kuvaa ihmisääniä esiintymistä PAM-kyselyn vastauksissa.

1. Puhumisen äänet (432)	a. puhe, puhujaa ei määritelty (454) b. puheensorina (103) c. asiakkaiden välinen puhe (89) d. työkavereiden välinen puhe (88) e. vastaajan ja asiakkaiden välinen puhe (53) f. vastaajan ja työkavereiden välinen puhe (42) g. työkavereiden ja asiakkaiden välinen puhe (29)
2. Muut ihmisäänet (159)	a. laulu (88) b. huuto (56) c. nauru (26) d. itku (20) e. metelöinti ja hälinä (20)

Taulukko 3: Ihmisääniä palvelualojen työpaikkojen ääniympäristöissä

Ihmisiäniä on aiemminkin tarkasteltu ääniympäristöjen tutkimuksen yhteydessä (esim. Farina 2014; Johnson 2004, 2009; Sahavirta & Kytö 2017; Smith & Dean 2003; Stahl 2022; Truax 2012). Äänimaisematutkija Barry Truaxin (2012) mukaan ihmisäänellä on keskeinen rooli akustisessa kommunikaatiossamme. Ihmisäänen piirteet, kuten äänenkorkeus, sointiväri, voimakkuus ja ajallinen ulottuvuus, toimivat referensseinä kaikille muille kuulemillemme äänille, muistuttivatpa ne ihmisääntä tai eivät. Myös ihmisäänen ja akustisen tilan vuorovaikutus on keskeinen tekijä, kun orientoidumme ympäristöömme. Esimerkkinä tästä on äänten kuuntelemisen ja tuottamisen välisen tasapainomme häiriintyminen epätavanomaisen kaiuttomissa tai voimakaskaikuisissa tiloissa sekä meluisissa ympäristöissä. Saatamme kokea ole-
vamme niissä hieman ”eksyksissä” tai disorientoituneita. (Truax 2012: 61–62.)

Oma ääni ilmentää niin fyysistä kuin psyykkistäkin olemustamme sekä kulttuuriamme. Oman äänen kuuleminen auttaa meitä tilakokemuksen lisäksi orientoitumaan myös kokemukseen omasta identiteetistämme. Oma ääni tuottaa ja ylläpitää suhdetta itseemme, identiteettimme, sukupuoleemme, ympäristöömme, yhteisöihimme ja yhteiskuntaan. Jotkut ääniympäristöt ovat meille haastavia osaltaan juuri sen vuoksi, että ne estävät oman äänemme, ympäristön, yhteisön ja identiteettimme välisiä kytköksiä toimimasta. Kuuntelemisen ja äänen tuottamisen välinen dynamiikka on siis keskeistä äänellisessä ympäristösuhteessamme niin yksilöllisellä kuin yhteisölliselläkin tasolla. (Truax 2012: 66–7, 69.)

Aiemmassa tutkimuksessa on osoitettu, että muiden ihmisten äänet tuottavat julkisilla paikoilla turvallisuuden tunnetta ja sosiaalista läsnäoloa (Ringler ym. 2022: 4). Lisäksi muiden puheäänet tuottavat taustaääntä, johon yleensä suhtaudutaan positiivisesti sen tuoman yksityisyyden myötä. Taustalla oleva puheensorina viestii, ettei

meihin juuri tällä hetkellä kiinnitetä erityistä huomiota. Toisten ihmisten äänet voivat olla myös häiritsevempiä kuin muut äänet juuri siksi, että ne tuottavat sosiaalista läsnäoloa. (Ringler ym. 2022: 3–4.) Erityisesti muiden puheäännet voivat häiritä kognitiivisia toimintojamme, kuten keskittymistä ja oppimista (Haapakangas 2014: 162–7; Sahavirran ja Kydön 2017: 94 mukaan). Puheen ja musiikin sekoittuminen ääniympäristössä voi olla haastavaa, jos haluaisimme keskittyä tarkemmin vain puheeseen tai musiikkiin (Kankkunen 2018: 49).

Väpähtelemme yhdessä äänten kanssa niin fysiologisesti kuin affektiivisestikin. Ääni muodostaa meihin ”affektiivisia resonansseja”, jotka puolestaan muotoutuvat tunteiksi. (Kassabian 2013, xi Kydön 2016: 55 mukaan.) Kuuntelemisen kokemuksesta ääni ei ole ”tuolla jossain” vaan se ”tulee minuun”. Samoin ääneen liittyvä ei-kielellinen affektiivisuus luo kokemusta äänen ja sen affektiivisten vaikutusten toimimisesta kuuntelijan itsensä sisällä. Ääni luo vähintäänkin ”passiivista osallisuutta”, kuten äänentutkija Meri Kytö asian ilmaisee (Kytö 2016: 54).

Kaiken kaikkiaan oma äänemme ja muiden äänet ovat keskeisessä roolissa suunnitsemisessamme ja hakiessamme omaa paikkaamme erilaisissa fyysisissä tiloissa, identiteeteissä ja yhteisöissä. Henkilökohtaisen ympäristöllisen, affektiivisen, identiteettillisen ja yhteisöllisen orientoitumisen lisäksi ihmisäänet toimivat laajemminkin muodostaen ja muuttaen yhteisöjä ja kulttuureja. Äänentutkija Heikki Uimonen on tuonut esille, miten puheen sisältöjen lisäksi henkilökohtaiset ja ihmistenväliset äänenkäytön tavat rakentavat ja ylläpitävät yhteisöjä sekä niihin kuulumista (Uimonen 2016: 29–30). Historian tutkijat Kaarina Kilpiö ja Tiina Männistö-Funk ovat puolestaan tuoneet esille, miten arjen äänelliset tilat, kuten koulut keskusradioineen, ovat kulttuurisen muutoksen ja neuvottelujen paikkoja (Kilpiö & Männistö-Funk 2023).

Analyysin kohteena toimintojen kokoonpanot

Pragmatistit Dewey ja Bentley (1949) kehittivät totunnaisesta poikkeavaa näkökulmaa toiminnan analysoimiseksi (Östman & Öhman 2010: 4). He käsitteellistivät kolme erilaista tapaa, joilla organismin toimijuus ja suhde ympäristöön voidaan ymmärtää. *Itsetoiminnan* (engl. *Self-Action*) näkökulmasta katsottuna organismit näyttävät toimivan itsenäisesti omalla voimallaan. *Interaktionaalinen* (engl. *Interaction*) tarkastelutapa sen sijaan näkee asioiden välillä kausaalisia vaikutussuhteita. *Transaktionaalisessa* (engl. *Transaction*) lähestymistavassa puolestaan havainnoidaan toiminnan eri puolia ja vaiheita niin, että niitä ei liitetä toiminnasta itsenäisiin entiteetteihin tai näiden välisiin suhteisiin. (Dewey & Bentley 1949: 107–8.)

Transaktionaalisessa lähestymistavassa ajatuksena on, että tilanteessa mikään yksilö, muu organismi, asia tai ilmiö ei ole ennalta määrätty tai autonominen. Tarkastelu eroaa olennaisesti mekanistisesta interaktionaalisesta tarkastelusta, jossa ajatellaan, että ennalta olemassa olevat asiat vaikuttavat toisiinsa ollessaan suhteessa keskenään. (Östman & Öhman 2010: 4.) Siinä missä interaktionaalisessa lähestymistavassa tarkastellaan ennalta nimettyjen objektien toimintaa ja reagoitua toisiinsa, transaktionaalisessa lähestymistavassa katsotaan, miten toiminnan kokonaisuuteen vaikuttavat objektit saattavat organisoitua ja määrittäytyä uudelleen toiminnassa. Ne voidaan jopa nimetä uusin tavoin tarkastelun kuluessa. (Dewey & Bentley 1949: 122.)

Jos esimerkiksi tarkastelisimme kaupan ääniympäristöä itsetoiminnan näkökulmasta, havaitsisimme toisistaan itsenäisiä äänilähteitä, joille on yhteistä lähinnä se, että ne sijaitsevat samassa tilassa. Myyjä, asiakas, kaiutin ja kassakone olisivat yhä samanlaisia toimijoita, vaikka ne olisivat sijoittuneet toisella tavalla johonkin toiseen tilaan ja toiminnan kontekstiin. Interaktion näkökulmaa käyttäen huomaisimme, että kassakone vaikuttaa myyjän toimintaan, hänen liikkeisiinsä ja asentoihinsa. Myyjä vaikuttaa puolestaan kassakoneeseen painelemalla sen nappeja ja saaden sen kilahtamaan. Myyjän ja asiakkaan välilläkin on vaikutussuhde – myyjä hymyilee ja hymy tarttuu asiakkaaseen, joka vastaa myyjälle ilahtuneella äänensävyllä. Saattaisimme huomata, että myös kaiuttimesta tuleva musiikki vaikuttaa sekä myyjään että asiakkaaseen.

Entä mitä saattaisimme huomata yllä kuvatusta tilanteesta, jos lähestyisimme sitä transaktionaalisella otteella? Huomaisimme, että myyjä, asiakas, kassakone ja kaiutin (sekä lukuisat muut tilassa toimivat organismit ja materiat, kuten itse tilakin) muodostavat kokonaisuuden, joka samalla rakentuu tässä toiminnassa. Asiakkaasta tulee asiakas, myyjästä tulee myyjä, kassakoneesta kassakone ja kaiuttimesta kaiutin, koska kyseisessä toimintojen kokonaisuudessa ne tulevat sellaisiksi. Jossain muussa yhteydessä tämä nyt asiakkaana ilmenevä organismi onkin äiti, myyjä on lenkkeilijä, kassakone on osa taideinstallaatiota ja kaiutin elektroniikkajätettä. Tällöin myös niiden suhde muihin toimijoihin voi olla hyvin erilainen – ja koko olemus tai luonne voi ilmetä toisenlaisena.

Transaktion käsitteellä on yhtäläisyyksiä uusmaterialismin puolella viime vuosina laajalti käytetyn *intra-aktion* (engl. *intra-action*) käsitteen kanssa (Barad 2007).³ Monet seikat Deweyn ja Bentleyyn tekstissä resonoivat laajemminkin viimeaikaisen uusmaterialistisen ajattelun kanssa (esim. Bennett 2020; ks. myös Reynolds 2019: 131–2; Fischer 2018; Rosiek 2013: 700 sekä 2018 ja Hammarström 2010.) Kuten *intra-aktion*, myös transaktion käsitettä on hyödynnetty käytännön analyyseissa.

³ Ks. esim. Fischer 2018 ja Rosiek 2018.

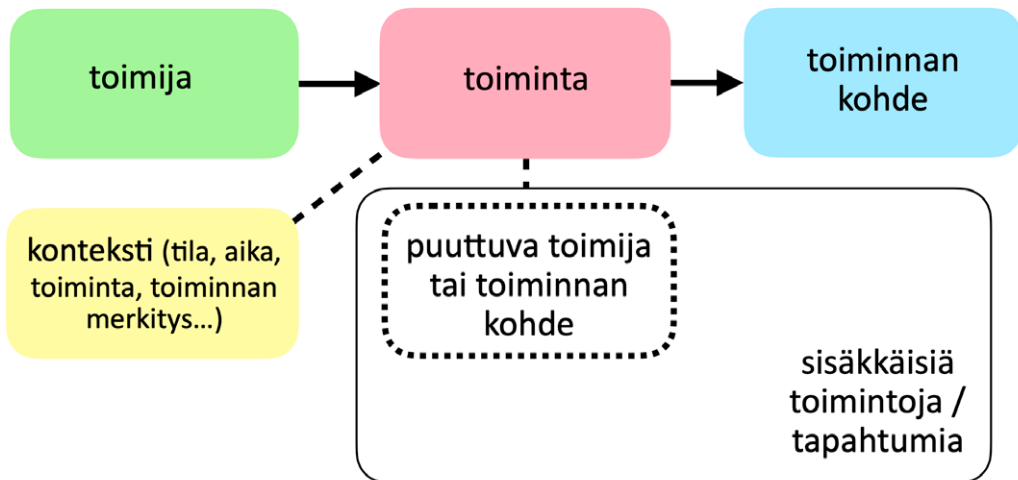
Esimerkiksi Leif Östman ja Johan Öhman (2010) ovat hyödyntäneet Deweyn transaktionaalista toiminnan teoriaa kehittäessään analyyttistä lähestymistapaa oppimisen prosessien tarkasteluun.

Mark Rimmer on ehdottanut transaktionaalista lähestymistapaa musiikintutkimukseen. Hän esittää, että musiikin transaktionaalisen analyysin kohteena olisivat erilaisen toimijoiden muodostamat *dynaamiset kokoonpanot* (engl. *dynamic configurations*) missä tahansa musiikkiin liittyvässä toiminnassa. Toimijat voivat olla niin ihmisiä kuin muitakin organismeja, ja tarkastelussa ovat erityisesti niiden välille ilmaantuvat, muuntuvat ja katoavat vuorovaikutukset. Rimmerin mukaan transaktioiden kokoonpanoja voisi tarkastella seuraavien kysymysten valossa: 1. Kokoonpanon rakenne: mitä asioita kokoonpano pitää sisällään ja millaisissa suhteissa ne ovat toisiinsa nähden? 2. Kokoonpanon ajallinen muoto: millaisia toiminnan vaiheita tapahtuu (syntymisiä, muuntumisia, katoamisia)? 3. Kokoonpanon tilallinen muoto: mikä on kokoonpanon tilallinen muoto, organisoituminen ja jakautuminen, asetelma, tila tai ympäristö? (Rimmer 2020: 3313.)

Itse olen hahmotellut osin Rimmerin innoittamana seuraavia näkökulmia transaktionaaliseen toiminnan analyysiin: 1. Toimintojen kokoonpanot, 2. Toimijat, toiminnan kohteet ja ympäristöt, 3. Toiminnan dynaamisuus (vitaalisuus, voima, liike, suunta, tila ja aika), 4. Toimijuus (odotukset, intentiot, toimintaa alulle panevat voimat sekä resurssit ja rajoitteet), sekä 5. Vaikutukset ja vastuu. *Toimintojen kokoonpanoja* tarkastellessa kysytään: mitkä transaktiot muodostavat kokonaisuuden? Transaktiot voidaan nähdä tässä tapahtuman pienimpinä yksiköinä (ks. Östman & Öhman 2010). Miten eri toiminnat ovat organisoituneet suhteessa toisiinsa? Miten toimintojen kokoonpano rajautuu esimerkiksi ajallisesti tai tilallisesti? Miten tarkasteltavien toimintojen kokonaisuus rajautuu tai rajataan tutkimuksessa? Tämän artikkelin analyysissä tarkastelen muiden (eli PAM-kyselyn vastaajien) tekemiä havaintoja ääniympäristöistä. En ole ollut itse paikalla havainnoimassa näitä ympäristöjä, joten tarkasteltavien toimintojen kokonaisuudet rajautuvat vastaajien havaintojen ja kuvailujen perusteella.

Toimijat, toiminnan kohteet ja ympäristöt muotoutuvat yhdessä: ketkä tai mitkä muotoutuvat toimijoiksi ja ketkä tai mitkä toiminnan kohteiksi? Mitkä tekijät muotoutuvat ympäristöksi tai kontekstiksi? Tapahtuuko toiminnan kuluessa toimijuuksien uudelleen muotoutumisia? Transaktionaalisessa lähestymistavassa toimijat eivät ole erillisiä yksilötoimijoita vaan *transtoimijoita* (engl. *Trans-Actor*), joilla voi olla eroja, mutta jotka eivät ole kuitenkaan erillisiä toisistaan tai ympäristöstään (Dewey & Bentley 1949: 290). Myös ympäristö tai sen eri osat voivat olla toimijoita (vrt. Bennett 2020).

Toimijoiden ja toiminnan kohteiden yhteismuotoutumiset ovat keskeisiä tapahtuman transaktioissa ja nousivat vahvasti esiin myös siinä, miten PAM-kyselyn vastaajat kuvasivat ääniympäristöjensä äänten toimintaa. Analyysien graafisissa esityksissä kuvaan toimijaa vihreällä, toimintaa punaisella ja toiminnan kohdetta sinisellä värillä (ks. Kuva 1). Keltainen väri viittaa toiminnan tilalliseen, ajalliseen tai muunlaiseen kontekstiin tai yhteyteen. Analyyseissa esiin nousee myös puuttuvia toimijoita tai toiminnan kohteita, joita ei ehkä pelkkää tekstiä lukien ilman graafista esitystä olisi tullut niin selvästi huomanneeksi. Kuvaan näitä puuttuvia toimijoita tai toiminnan kohteita katkoviivoin kehystetyillä laatikoilla. Graafisten kuvausten sommittelu toi esille myös sisäkkäisiä toimintoja, joissa esimerkiksi jokin toimintojen kokonaisuus vaikutti jonkin muun kokonaisuuden yksittäiseen toimijaan.

Kuva 1: Merkintätavat analyysissa

Toiminnan dynaamisuuden tarkastelussa havainnoidaan toiminnan eri puolia ja vaiheita (ks. Dewey & Bentley 1949: 108). Tässä artikkelissa en vielä pääse yksityiskohtaiseen toiminnan erilaisten dynaamisuuksien analyysiin (johtuen osin aineiston luonteesta), mutta jatkossa tämän tulisi mielestäni olla keskeisellä sijalla transaktionaalisessa analyysissä. Näkisin vitaalisuuden, voiman, liikkeen, suunnan sekä ajan ja tilan otollisina tarkastelun kohteina tässä yhteydessä (vrt. Bennett 2020; Stern 2010).

Toimijuuden tarkastelu voisi pitää sisällään muun muassa odotuksien, intentioiden ja toimintaa alulle panevien voimien sekä resurssien ja rajoitteiden tutkimisen. Uusmaterialisti-filosofi Jane Bennettin (2020) ajatukset *jaetusta toimijuudesta* (engl. *distributive agency*) sekä toimijuuden organisoitumisesta hierarkioiden sijaan

”parvimaisesti” toimisivat tässä yhteydessä hyvin. *Vaikutusten ja vastuun* tarkastelussa puolestaan Bennettin ajatukset *emergentistä kausaalisuudesta* (engl. *emergent causality*) ja vastuun jakautumisesta jaetun toimijuuden myötä täydentäisivät mielestäni hyvin Deweyn pragmatismista ponnistavaa transaktioiden tarkastelua.

Artikkelin seuraavissa kolmessa luvussa analysoin PAM-kyselyaineiston vastauksia, tarkastellen erityisesti toimijoiden ja toiminnan kohteiden muotoutumista ihmisen ja taustamusiikin suhteen.

Taustamusiikki toimii puheen suojana

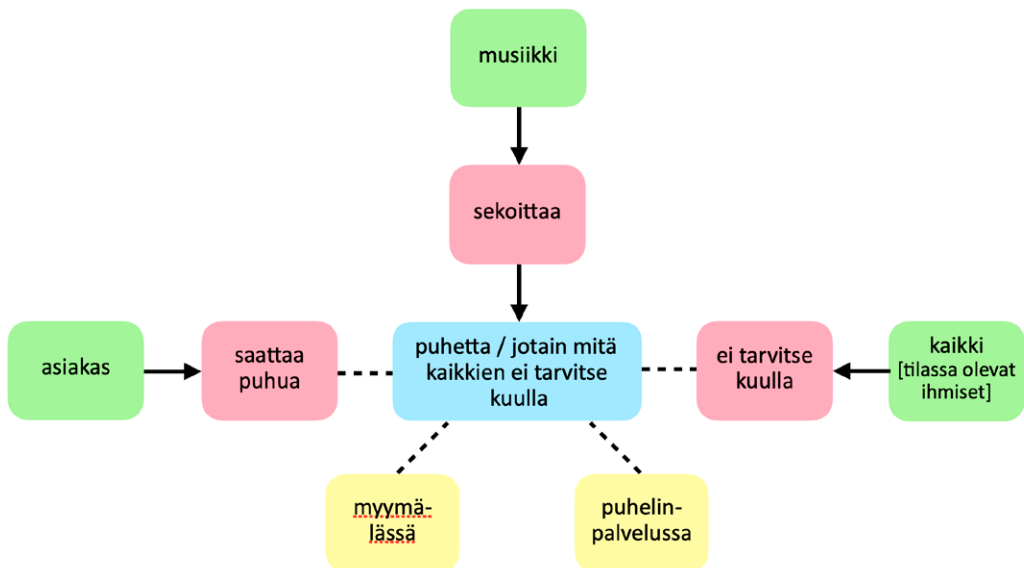
Osa kyselyn vastaajista kirjoitti siitä, miten taustamusiikki toimii aktiivisesti suojausten asiakkaiden keskusteluja, puheluita ja yksityisyyttä. He esimerkiksi kuvailivat, kuinka musiikki ”luo turvallisen suojan”, ”suo kuplan”, ”on hyvä tausta”, ”sitoo tilan”, ”tasoittaa”, ”peittää alleen” ja ”hävittää häiriötä”. Näin asiakkaiden puhe ei erotu ja asiakkaat voivat keskustella vapaammin pelkäämättä, että kaikki tilassa olijat kuulisivat heidän puheensa. Tässä mielessä taustamusiikki toimii asiakkaiden palvelijana. Hiljaisuus puolestaan näyttää tämänkaltaisen suojan puutteena. Työpaikan ”aavemainen hiljaisuus” tai ”äänettämyys” vaikeuttaisi keskustelemista varsinkin, jos muiden tilassa olijoiden ei haluta kuulevan keskustelua. Yksi kaupan alan vastaajista totesi, että hiljaisuudessa asiakkaatkaan ”eivät juttele rennosti” (aPAM, 210). Vaikka hiljaisuutta kuvataan (äänten) poissaolona, se voi silti olla aktiivinen toimija muokaten ihmisten toimintaa esimerkiksi estäen heitä puhumasta tai saamalla heidät kuiskaamaan normaalin puhumisen sijaan.

Tukkukaupan alan työntekijä kuvaili, kuinka musiikki suo puheluille ja keskusteluille ”kuplan”, joka estää puheen ääniä kuulumasta ja häiritsemästä muita tilassa olijoita. Hän muotoili asian näin: ”Ilman musiikin suomaa kuplaa kaikki puhelut ja keskustelut olisivat kuuluneet kovemmin ja häiritsevämmin” (aPAM, 279). Voimme ehkä ajatella, että tällaiset musiikin tuottamat ”kuplat” ovat kuin pieniä ääniympäristöjä tai pienoisäänimaisemia suuremman kokonaisuuden sisällä. Musiikki voi suojata myös työntekijöitä asiakkaiden äänten aiheuttamalta häiriöltä ja auttaa heitä keskittymään työhönsä. Näin musiikin toiminta voi tukea työntekijän toimijuutta ja musiikki näyttää työntekijän tilanteissa työntekijän apulaisena. Toimistotyöntekijä kuvaili, kuinka taustamusiikki ”[h]ävittää hyvin keskustelusta tulevaa häiriötä. Auttaa keskittymään” (aPAM, 195).

Useissa kyselyn vastauksissa musiikki näyttää aktiivisena tekijänä, joka vaikuttaa muihin ääniin. Hyvänä esimerkkinä tästä on seuraava, jossa musiikki ”sekoittaa

puhetta” ja tekee ikään kuin intervention asiakkaan puheen ja tilassa olevien potentiaalisten kuuntelijoiden väliin. Vastaaja on 67-vuotias myyjänä toiminut nainen, joka toteaa: ”[Taustamusiikki] on hyvä asia. Musiikki sekoittaa puhetta, asiakas saattaa puhua jotain mitä ei kaikkien tarvitse kuulla tai saada selvää mistä puhutaan, niin myymälässä kun puhelinpalvelussakin” (aPAM, 78).

Millaiseksi toiminta tässä tapahtumassa muotoutuu? Musiikki on aktiivinen toimija, jonka toiminta kohdistuu asiakkaan puheeseen (”musiikki sekoittaa puhetta”) (ks. Kuva 2). Asiakas on potentiaalinen toimija, joka ”saattaa puhua”. Tämän toiminnan kohteena ovat puheen sisällöt, joita ei ole tarkoitettu muiden tilassa olijoiden kuultaviksi. Myös ”kaikki” tilassa olevat ihmiset muotoutuvat tässä tapahtumassa potentiaalisiksi toimijoiksi, jotka voivat ”kuulla tai saada selvää” asiakkaan puheesta, joka tästäkin tulokulmasta muotoutuu tekemisen kohteeksi. Tässä tapahtumassa musiikki ei eksplisiittisesti vaikuta asiakkaan toimijuuteen (puhumiseen), vaan puhumisen äänten ja sisältöjen kuulumiseen. Musiikki estää muiden tilassa olijoiden toimijuutta (kuulemista ja selvän saamista). Tämä ei välttämättä ole kyseisten tilassa olijoiden kannalta huono asia, sillä heillä saattaa olla samanaikaisesti meneillään muuta toimintaa tai toiminnan kohteena olemista, jota puheen äänet saattaisivat häiritä. Emme siis voi tietää, toimiiko musiikki tässä tapahtumassa muille tilassa olijoille suojaavana, estävänä tai muulla tavoin häiritsevänä tekijänä, sillä emme tiedä, millaisissa muissa toiminnoissa ja tapahtumissa he ovat samanaikaisesti mukana.

Kuva 2: Musiikki sekoittaa puhetta

Toimiessaan puheen suojana taustamusiikki näyttäytyy usein aktiivisena tekijänä, joka tekee jotain muille äänille. Se suojaa asiakkaiden keskusteluja, puheluita ja yksityisyyttä palvellessa näin asiakkaita. Hiljaisuus voi merkitä tällaisen suojan puutetta. Musiikin tai äänten poissaolona ilmenevä hiljaisuuskin voi olla toimija ja vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten ihmiset käyttävät omaa ääntään.

Aiemmassa tutkimuksessa on tuotu esille, että taustamusiikki ja muutkin taustaäännet voivat lisätä ihmisten yksityisyyden kokemusta julkisissa tiloissa. Taustamusiikkia käytetäänkin tietoisesti muun muassa peittämään, naamioimaan ja suojaamaan muita ääniä sekä tuomaan tilaan tietynlaista tunnelmaa. (Kilpiö & Kytö 2021: 39–40; Ringler ym. 2022; Uimonen & Kytö 2020: 65.)

Taustamusiikki tunkeutuu keskustelijoiden väliin

Edellä esitettyä taustamusiikin käyttöä puheen suojana ja ihmisen toiminnan edesauttajana ei ehkä tule kahvilassa istuessa tai kaupassa ostoksia tehdessä kovin helposti huomanneeksi. Taustamusiikin puhetta häiritsevä tai estävä vaikutus sen sijaan lienee tutumpi. Myös PAM-kyselyn vastauksissa tämä tuli ilmi. Niissä kuvattiin muun muassa sitä, miten musiikki ”häiritsee”, ”soi liian kovaa”, ”vaikeuttaa jutte-
lua”, ”hankaloittaa kuulemistä” ja ”oman äänen saamista kuuluviin”, ”estää puhumisen”, ”kuormittaa” ja ”on rasittava tekijä”.

Yksi erikoiskaupan alan vastaajista kuvasi tilannetta näin. ”Musiikki häiritsee, melu kuormittaa jaksamista. Erikoiskaupan alalla on usein tärkeää kuulla tarkasti mitä asiakas sanoo” (aPAM, 306). Musiikki ja melu ovat tässä toimijoita. Ne uhkaavat viedä työntekijältä omalla alalla vaadittavan toimijuuden, joka liittyy asiakkaan tarkkaan kuulemiseen. Tässä kokonaisuudessa keskeiseksi tekijäksi nousee myös konteksti eli erikoiskaupan ala, jonka vaatimusten kanssa työpaikan ääniympäristön hallinta on selkeässä ristiriidassa. Toinen vastaaja kuvasi samantyyppistä ristiriitaa työssään myyjänä, jossa asiakkaiden kuunteleminen ja heidän kanssaan puhuminen on työhön olennaisesti liittyvää toimijuutta. Hänkin koki taustamusiikin rasitteena: ”Jatkuva taustamusiikki on rasittava tekijä myyjän työssä, missä kuitenkin pitää kuunnella ja puhua asiakkaiden kanssa” (aPAM, 615).

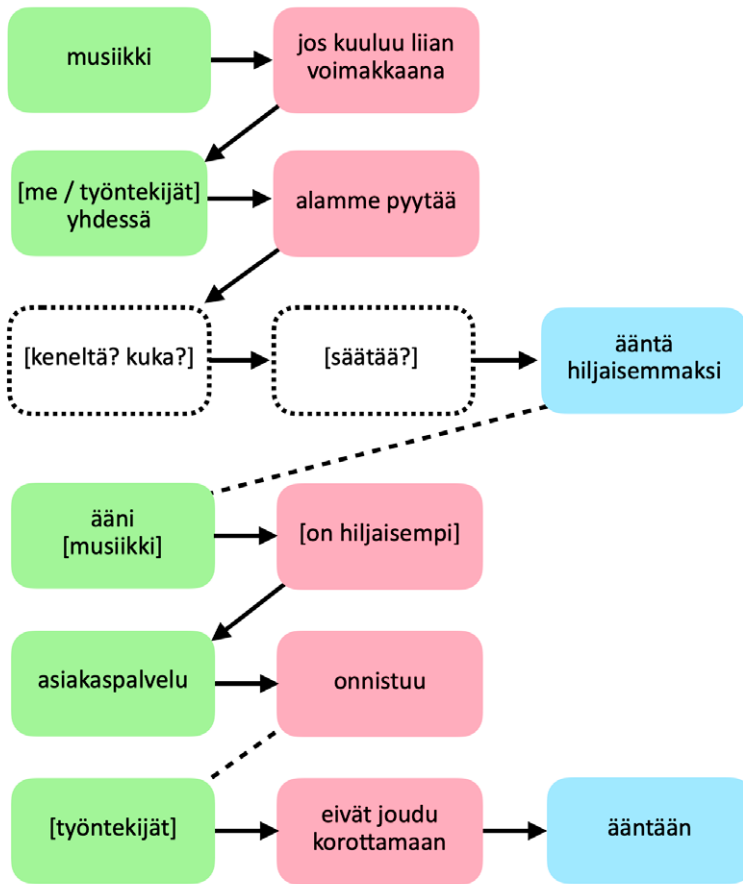
Tällaisissa tilanteissa työntekijä joutuu tekemään varsinaisen työnsä (asiakaspalvelun) lisäksi myös paljon aistityötä – kehollista ja mielellistä ponnistelua ympäristön ärsykkeistä selviytymiseksi. Aistityöstä ovat tämän saman ACMESOCS-tutkimushankkeen ja -aineiston yhteydessä kirjoittaneet Kaarina Kilpiö ja Meri Kytö (2021). He toteavat, että aistityö muuttuu erityisen työlääksi, jos häiritsevään ääneen ja sen

voimakkuuteen ei voi itse vaikuttaa. Heidän tarkastelussaan kävi ilmi, että työpaikoilla ei ole välttämättä selkeästi sovittu, kuka hallinnoi ääniympäristöä, ja työntekijä on itse vastuussa hyvinvoinnistaan ja sopeutumisestaan työpaikan ääniympäristöön. (Kilpiö & Kytö 2021: 34, 41, 44.)

PAM-aineistoa lukiessa huomasin, että palvelualojen työntekijöiden aistityötä näyttäisi lisäävän muun muassa teknologian joustamattomuus eli taustaäänien säätämisen tai tauottamisen mahdottomuus (aPAM, 726); äänilähteiden sijoittuminen tilassa epäedulliseen paikkaan, esimerkiksi liian lähelle työpistettä (aPAM, 548); asiakaspalvelijan ja asiakkaan väliin sijoittuvat materiaalit, kuten korona-ajan tuomat pleksit, visiirit ja maskit (aPAM, 511, 336) sekä kuulosuojaimet tai korvatulpat (aPAM, 36). Ihmisen keho on teknologisia laitteita ja muita ympäristön materiaaleja mukautuvampi, ja niinpä kädenvääntö toimijuudesta näiden ei-inhimillisten toimijoiden kanssa voikin usein merkitä sitä, että ihminen joutuu sietämään liiallista aistikuormaa tai muuttamaan omaa toimintaansa. Kyse on toiminnallisesti joustamattoman teknologian tai muun organisoidun materian ja ihmisen välisestä yhteis- muotoutumisesta, joka voi pidemmän päälle kuormittaa ihmistä pahastikin.

Vaikuttaa myös siltä, että julkisissa tiloissa työskentelevät joutuvat tekemään aistityön eli esimerkiksi kuulon pinnistelyn tai suojaamisen lisäksi myös ylimääräistä äänellistä työskentelyä pitääkseen yllä ammattinsa vaatimaa toimijuutta. Seuraavassa esimerkissä vaatetusteollisuuden ja myyntialan työntekijä kuvailee musiikin ja asiakaspalvelun välistä toimijuuksien neuvottelua, jossa työntekijät pyrkivät vähentämään omaa äänellistä ponnisteluaan vaikuttamalla taustamusiikin toimintaan: ”Jos musiikki kuuluu liian voimakkaana niin alamme yhdessä pyytää ääntä hiljaisemmaksi, jotta asiakaspalvelu onnistuu ääntä korottamatta” (aPAM, 736).

Taustamusiikin ”kuuluessa liian voimakkaana” työntekijöillä on yhtenä mahdollisuutena muuttaa omaa toimintaansa ”korottamalla ääntään”. Tämä viitanee puheäänien voimakkuuden lisäämiseen ja/tai äänen korkeuden nostamiseen, jotka kummatkin lisäävät äänen kuuluvuutta. Vaihtoehtoisesti työntekijät voivat ”pyytää ääntä hiljaisemmaksi”. Musiikin liiallinen toiminta (”kuuluu liian voimakkaana”) aktivoi tässä työntekijöiden toimintaa (”äänien korottaminen” tai ”pyytäminen”). Työntekijät ilmeisesti valitsevat mieluummin jälkimmäisen vaihtoehdon mutta se, kehen tarkemmin ottaen työntekijöiden toiminta (”pyytäminen”) kohdistuu, jää tässä epäselväksi. Kuka on se, jolla on äänen voimakkuuden säätämiseen tarvittava toimijuus (ks. Kuva 3)?

Kuva 3: Taustamusiikin ja asiakaspalvelun välistä neuvottelua

Anonyymiksi jäävän ”äänen säätäjän” toiminnan kohteena on taustamusiikki, joka menettää toimijuuttaan suhteessa työntekijöiden toimijuuteen. Tarkemmin ottaen vastaaja kirjoittaa tässä kohtaa työntekijöiden sijaan ”asiakaspalvelusta”. Kyseessä on toiminta (asiakkaiden palvelu), joka on muuttunut toimijaksi (”asiakaspalvelu onnistuu”). Useiden tekijöiden muodostaessa suuremman toimivan kokonaisuuden voimme puhua kollektiivisesta toimijuudesta tai yhteistoimijuudesta. Asiakaspalvelua voi ajatella lähes omaehtoisesti toimivana kokoonpanona tai oliona, joka muodostuu kollektiivisesta toiminnasta eli useiden työntekijöiden rutinoituneista ja toistuvista liikkeistä, eleistä ja äänistä. Työntekijät vastaavat asiakaspalvelu-olion onnistuneesta toiminnasta omilla kehoillaan – tarvittaessa ponnistellen esimerkiksi ääntä korottamalla. ”Asia’ on toiminnassa ja ’toiminta’ on nähtävissä asiana”, kuten Dewey ja Bentley tämän ilmaisevat (Dewey & Bentley 1949: 122–3).

Yhteenvetona todettakoon, että taustamusiikki ja/tai muut äänet voivat verottaa palvelualan työntekijän toimijuutta, sillä asiakkaan kuunteleminen on tärkeä osa tämän ammattikunnan työtä. Suoriutuakseen työstään työntekijä saattaa joutua tekemään aistityötä ympäristön ärsykkeistä selviytymiseksi – esimerkiksi kuulokykyään pinnistellen tai kuuloaan suojellen. Työntekijä voi joutua tekemään aistityön lisäksi vielä ylimääräisiä äänellisiä ponnisteluja pitääkseen yllä ammattinsa vaatimaa toimijuutta.

Musiikin tunkeutuminen asiakaspalvelijan ja asiakkaan väliin ei estä ainoastaan asiakaspalvelua vaan myös yhteyden muodostumisen kahden ihmisen välille. Vaikka asiakaspalvelu onkin usein muodollista, siihen parhaimmillaan kuuluu myös inhimillinen kohtaaminen. Parhaat asiakaspalvelijat saavat asiakkaan tuntemaan, että hän on tullut kohdatuksi ihmisenä – ei ainoastaan voittoa tuovana kuluttajana. Ihmisäänen tasolla inhimillinen kohtaaminen vaatii äänensävyjen ja hienovaraisten nyanssien esille tulemistä, ja tilassa olevat liian voimakkaat taustaaänet voivat estää tämän. Asiakaspalvelu tyypistyykin tällaisissa tilanteissa usein esimerkiksi kaavamaisesti ostotapahtumaksi, jossa hädin tuskin tulee edes huomanneeksi, että yhteistoiminnan toisena osapuolena on ihminen eikä mekaaninen laite.

Aiempi tutkimus on osoittanut, miten melu vähentää ihmisten välistä puhekommunikaatiota (Farina 2014: 107). Äänekkäissä ympäristöissä ihmiset eivät juuri puhu tai kuuntele toisiaan (Westerkamp 1988: 46; ks. myös Kankkunen 2018: 19). Tämä onkin ymmärrettävää, sillä äänellisessä kommunikaatiossamme äänen nyanssit ovat tärkeitä auttaen muun muassa hahmottamaan ja ymmärtämään välillämme olevan suhteen laatua, esimerkiksi sen virallisuutta, intiimiyttä tai ystävällisyyttä. Ääni ei ainoastaan välitä merkityksiä vaan myös luo suhteita ihmisten välille. (Truax 2012: 70–1.)

Äänimaisematutkimuksessa Olli-Taavetti Kankkunen (2018: 48) on kuvannut kauniisti kuuntelemista myötävärähtelynä sekä kuunneltavan henkilön että tämän äänen kanssa. Näin voimme päästä aidosti ”samalle aaltopituudelle” toisen ihmisen kanssa. Tämä ajatus avaa mielestäni hyvin äänen ja kuuntelemisen roolia sekä piirtää esiin myös tällaista kommunikaatiota estävien ympäristöjen todellisen hinnan. Tilat, joissa vietämme aikaamme, vaikuttavat myös sosiaalisen elämämme muotoutumiseen. Kytö (2019) on kirjoittanut siitä, miten ääniympäristöt muokkaavat sosiaalista kanssakäymistä ja kanssakäyminen myös muokkaa näitä äänellisiä tiloja. Vaikka tilat saattavat vaikuttaa neutraaleilta tai jopa ”luonnollisilta”, ne kuitenkin edesauttavat mutta toisaalta myös estävät tietynlaisten sosiaalisten suhteiden muodostumista. (Kytö 2019: 178, 181.)

Puheen ja musiikin välistä tasapainottelua

PAM-kyselyn vastauksista kävi ilmi, että toisinaan asiakkaiden puheensorina voi ”häivyttää” tai asiakkaiden kanssa puhuminen ”peittää” taustamusiikin. Mielenkiintoista on, että asiakkaat eivät kuitenkaan näyttäyty kovin aktiivisina tekijöinä kyselyn vastauksissa. Sen sijaan heidän äänensä kuvataan toimijoina. Tästä on esimerkkinä kaupan alan työntekijän kuvaus, jossa hän kertoo kuinka ”asiakkaista lähtee myös paljon ääntä jo pelkästään puheesta” (aPAM, 637).

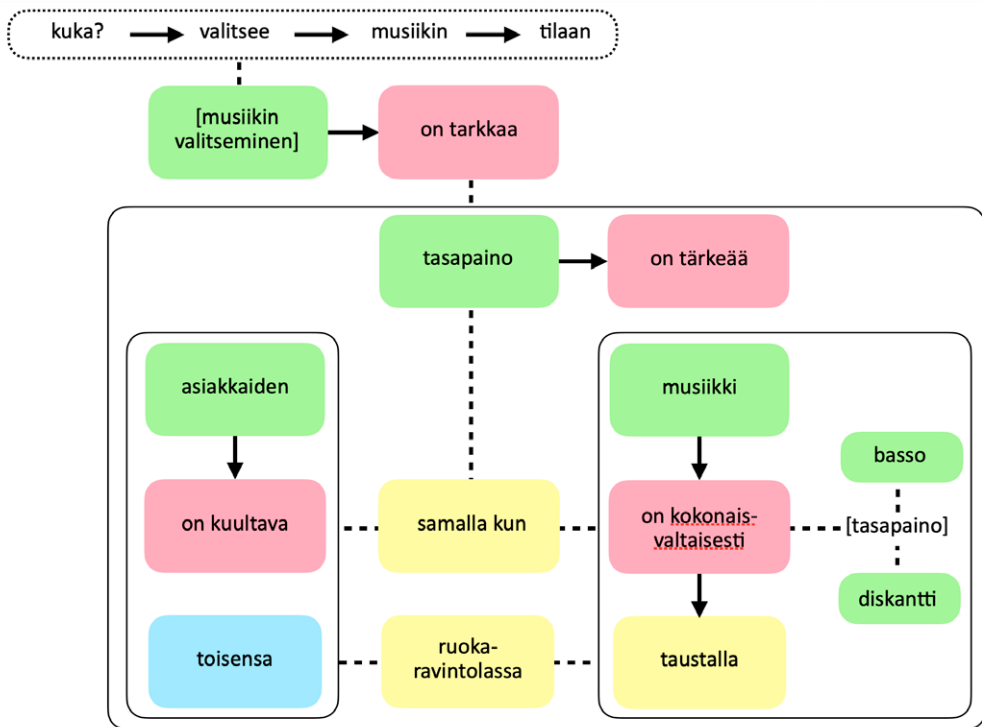
Työntekijöiden toimijuus tuodaan tämän teeman vastauksissa ilmi, mutta se kuvataan poissaolevana – työntekijä ”ei kuule”, ”ei huomaa”, ”ei ajattele” tai ”ei erota” taustamusiikkia puheen tai asiakkaista aiheutuvien muiden äänten vuoksi. Musiikki saa yllättävän paljon toimijuutta, vaikka kyseiset vastaukset kuvaavatkin puheäänten ylivaltaa suhteessa musiikkiin. Musiikki ”jää alle”, ”jää taustalle”, ”katoaa” tai ”hukkuu” sen sijaan, että puheensorina jättäisi musiikin alleen tai hukuttaisi sen.

Tämä musiikin toimijaluonne voi johtua siitä, että kyselyn aiheena oli nimenomaan taustamusiikki, ja vastaajat saattoivat kuulostella ääniympäristöään enemmän musiikin kuin muiden äänten kannalta. Toisaalta se voi kertoa myös siitä, miten musiikki organisoituna ja intentionaalisenä äänten kokonaisuutena saattaa ilmetä kokemuksessa aktiivisempänä toimijana kuin tilan muut, epäorganisoidummat äänet. Puheensorina voidaan kokea helposti meluna – vääriin paikkoihin tilassa kantautuvana toiminnan (puhumisen) ylijäämänä – sillä se on ääntä, jota itsessään ei ole tarkoitettu kuunneltavaksi tai toimimaan tietyllä tavalla. Musiikki sen sijaan voidaan kokea intentionaalisempänä – jotain tarkoitusta palvelevana äänten kokonaisuutena.

Puhumisen äänten ja taustamusiikin toiminnassa kummat tahansa näistä äänistä voivat muotoutua toimijoiksi suhteessa toisiinsa. Tämän lisäksi ne voivat myös toimia yhdessä, vuorotella tai toimia toisistaan riippumatta paralleelisti. Vuorottelusta esimerkkinä on vaikkapa musiikki, joka voi tauota kuulutusten jälkeen, mikä suo työntekijälle kaivatun lepohetken (aPAM, 532). Lisäksi puhumisen ja musiikin äänet voivat muotoutua yhdessä muiden äänten toiminnan kontekstiksi, kuten tässä vastauksessa, jossa muut äänet hukkuvat taustamusiikkiin ja puheensorinaan:

[Työpaikan ääniympäristö on] monen hurinan, jurnutuksen, kolinan, narinan ja rasahduksen sekametalisoppa. Kun ravintola on kiinni, kaikki nuo äänet tuntuvat korostuvan korvissa. Ravintolan aukioloaikoina soitettuun taustamusiikkiin ja puheensorinaan hukkuu moni muu meteli. (aPAM, 716.)

Työntekijät pyrkivät toisinaan hyvin aktiivisestikin vaikuttamaan tilassa olevien taustamusiikin ja puheen äänten väliseen tasapainoon. Joku saattoi kiellosta

Kuva 4: Taustamusiikin ja puheen sekä musiikissa olevien äänten keskinäistä tasapainottelua

huolimatta käydä hiljentämässä taustamusiikkia (aPAM, 532) ja toiset saattoivat ”asiakasmelolin” lisääntyessä käydä vääntämässä musiikin volyymin kovemmalle (aPAM, 726). Musiikki ja puhe saattoivat olla keskenään epätasapainossa eri tavoin eri puolilla työpaikkaa, kuten tässä esimerkissä: ”Ennen oli sitä, että toisessa kohdassa kauppa saattoi musiikki soida liian kovalla ja toisessa ei kuullut mainoksien puhetta riittävästi” (aPAM, 532).

Tilassa soivan musiikin ja puheen tasapainon lisäksi myös musiikissa itsessään olevien taajuuksien väliseen tasapainoon kiinnitettiin huomiota, kuten tässä ravintola-alan työntekijän vastauksessa käy ilmi: ”On tarkkaa valita oikea musiikki tilaan. Tasapaino on tärkeää: asiakkaiden on kuultava toisensa (ruokaravintola) samalla kun musiikki on kokonaisvaltaisesti taustalla, ei vain bassoa tai diskanttia” (aPAM, 185).

Tässä kuvailussa toiminta (”musiikin valitseminen”) näyttäytyy tietynlaisena toimijana (”on tarkkaa”) (ks. Kuva 4). Tämä korostaa toiminnan eli musiikin valitsemisen tärkeyttä. Rivien välistä voi lukea, että valitsijana toimii työntekijä itse, mutta tästä emme voi olla varmoja. Musiikin valitsemiseen liittyvä toimijuus mahdollistaa

asiakkaiden ja musiikin yhtäaikaiset rinnakkaiset toimijuudet (”toistensa kuuleminen” ja ”kokonaisvaltaisesti taustalla oleminen”). Näiden välinen suhde on tärkeä. Lisäksi musiikin toimijuudessa keskeistä on basso- ja diskanttitaajuuksien välinen tasapaino, musiikin ”oleminen kokonaisvaltaisesti”. Työntekijä on tässä tapahtumassa ikään kuin asiantuntija, joka tarkkailee ja orkestroi työpaikkansa ääniympäristöä lähes kapellimestarin tavoin, tuomatta kuitenkaan liiaksi esille omaa toimijuuttaan.

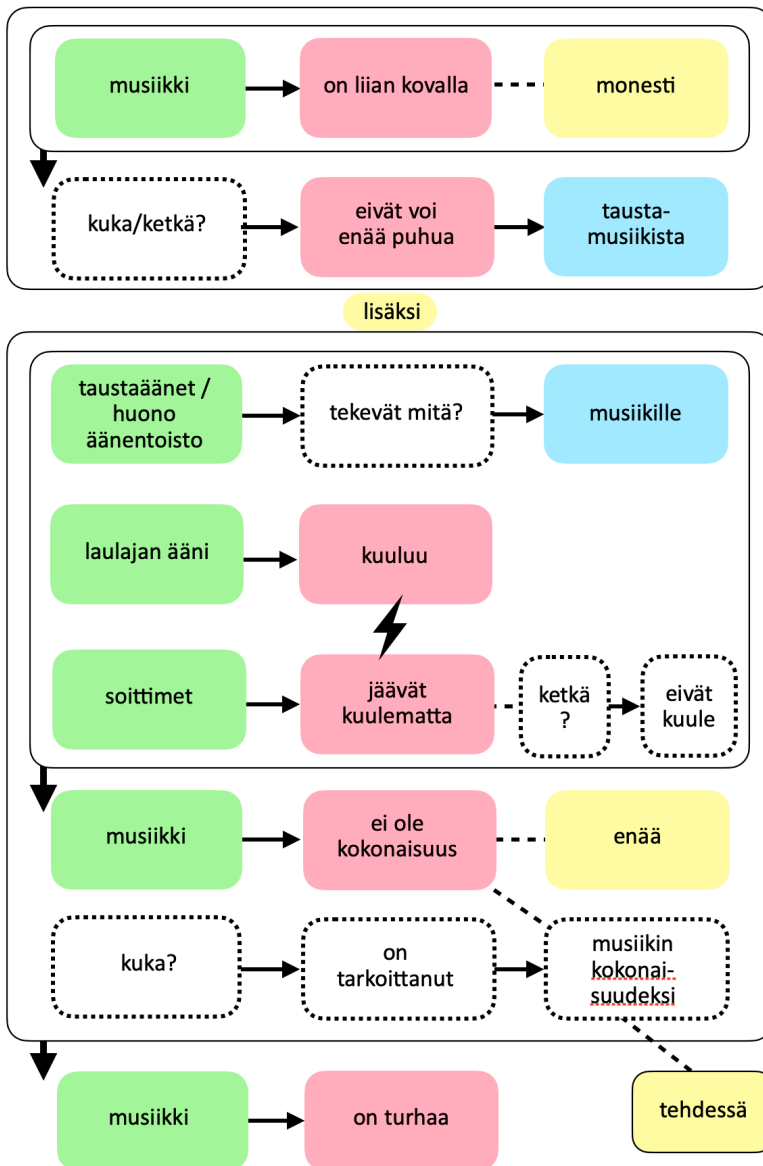
Seuraavassakin vastauksessa kaupan alan työntekijä tuo esille musiikin kuuntelemiseen liittyvän asiantuntijuutensa. Hänkin viittaa musiikissa toimivien äänten keskinäiseen tasapainoon, johon vaikuttavat myös tilan muut äänet sekä äänentoisto:

Musiikki on monesti myös liian kovalla, jolloin ei voida enää puhua taustamusiikista. Lisäksi taustäänistä/huonosta äänentoistosta johtuen siitä kuuluu vain esim. laulajan ääni ja soittimet jäävät kuulematta. Jälkimmäisessä tapauksessa musiikki on mielestäni turhaa, koska se ei enää ole kokonaisuus, millaiseksi se on tarkoitettu. (aPAM, 745.)

Myöhemmin vastauksessaan kyseinen vastaaja lisäsi, että työmatkoilla hän kuuntelee musiikkia vastamelukuulokkeilla, ”joilla musiikki kuuluu tasapainoisesti, niin kuin se on tehdessä tarkoitettu” (aPAM, 745). Tämän vastaajan kuvailussa taustamusiikin ja musiikin olemassaolo kyseenalaistuvat, mikäli musiikin äänet eivät pääse esille niille tarkoitettulla tavalla. Jos musiikin toimijuus on liiallista (”musiikki on liian kovalla”), se ei ole enää taustamusiikkia. Vastauksesta ei käy ilmi, ketkä tarkemmin ottaen voivat määritellä tämän eli ketkä ”eivät voi enää puhua taustamusiikista”.

Tilan taustäännet tai huono äänentoisto voivat tehdä musiikille jotain, joka aiheuttaa epätasapainon musiikillisten elementtien välille (”laulajan ääni kuuluu” ja ”soittimet jäävät kuulematta”). Musiikille tärkeä toimijuus eli ”kokonaisuutena oleminen” ei enää toteudu. Musiikillisten äänten kokonaisuus ei ole millainen tahansa, vaan se on nimenomaan ”tarkoitettu” tietynlaiseksi. Vastaajan myöhemmästä kuvailusta käy ilmi, että tämä intentio on peräisin musiikin tekemisen yhteydestä. Hän ei kuitenkaan tarkemmin erittele, kuka on ”tehdessä tarkoittanut” musiikin ”tasapainoiseksi”.

Laulajan ”äänen kuuluminen” ja soittimien ”kuulematta jääminen” ovat tässä mielenkiintoiset sanavalinnat. Ne saavat pohtimaan kuulumiseen ja kuulemiseen liittyvää eräänlaista kaksoistoimijuutta, jossa kuulluksi tuleminen ja kuuleminen ovat riippuvaisia toisistaan. Tämä on hyvä esimerkki transaktionaalista yhteismuotoutumisesta.

Kuva 5: Äänen muotoutuminen taustamusiikiksi tai mielekkäiksi musiikiksi vaarantuu.

Kahdesta yllä olevasta esimerkistä on luettavissa, että vastaajien näkemyksen mukaan ihmisten intentioiden tulisi ohjata musiikillisia ääniä sen sijaan, että ne joutuisivat sattumanvaraisesti muiden äänten, tilan, teknologisten laitteiden tai vastaavien ei-inhimillisten toimijoiden toiminnan kohteiksi. Vain ihmisen intentionaalinen äänellinen ilmaisu voisi siis olla musiikkia. Jälkimmäisessä esimerkissä painottui se, että musiikin äänten toiminnan tulisi ohjautua musiikin tekijöiden alkuperäisistä intentioista. Ensimmäisessä esimerkissä tuli esille, että työntekijän tulee inhimillisenä

toimijana huolehtia musiikin oikeanlaisesta toimijuudesta tilassa. Nämä vastaajat vaikuttivat olevan musiikkiin perehtyneitä mahdollisia harrastajia, ja heidän vastauksissaan voi nähdä tarpeen toimia musiikillisten äänten oikeanlaisen toimijuuden ja musiikin tekijöiden intentioiden toteutumisen takaajina.

Aiemmassa tutkimuksessa on tuotu ilmi, että myös taustamusiikin suhteen elämme asiantuntijayhteiskunnassa – luotamme ammattilaisiin, ja annamme heidän hoitaa musiikkivalinnat julkisissa tiloissamme. Asiantuntijat ovat toimijoita mitä tulee taustamusiikkiin. (Uimonen & Kytö 2020: 66–7.) Vaikuttamismahdollisuudet ja osallisuus liittyvät kuitenkin olennaisesti taustamusiikin työhyvinvointivaikutuksiin. Ääniympäristö, johon emme voi itse vaikuttaa, voi tuottaa välinpitämättömyyden ja voimattomuuden kokemuksia. Parhaimmillaan ääniympäristössä, jossa työntekijöillä itsellään on toimijuutta, voi taustamusiikki muodostua luontevaksi osaksi työntekijöiden välistä kanssakäymistä, yhteisöllisyyttä ja lisätä myös asiakasuskollisuutta. (Kilpiö & Kytö 2021: 36–44.)

Uimosen (2016) mukaan suhtautumisemme erilaisiin ääniin kertoo osaltaan siitä, mihin me koemme kuuluvamme ja mihin emme. Häiritsevien ja emootioita herättävien äänten yhteydessä saatamme rajata itsemme äänen vaikutuksen ulkopuolelle joko merkitysten tai konkreettisen toiminnan avulla. Varsinkin musiikkimaku voi rajata vahvasti sitä, mihin ihminen haluaa ja mihin hän ei halua kuulua. (Uimonen 2016: 30–1.) Kilpiö ja Kytö (2021) ovat puolestaan tuoneet esille, että työpaikalla soivan musiikin kohtaaminen ammatti-identiteetin perusteella auttaa sietämään myös sellaista musiikkia, jota muutoin ei haluaisi kuunnella. Suhde musiikkiin liittyy tällöin ihmisen ammatilliseen toimijuuteen, ja henkilökohtaiset musiikkimieltymykset eivät vaikuta niin paljon siihen, kokeeko ihminen musiikin epämiellyttävänä vai miellyttävänä. Tällä on positiivinen vaikutus työhyvinvointiin. (Kilpiö & Kytö 2021: 34–44.)

Voiko ajatella, että vahvasti tietynlaiseen musiikkiin identifioituvat musiikinharastajat olisivat alttiimpia kärsimään työpaikan taustamusiikin aiheuttamista työhyvinvointihaitoista? Mikäli työntekijä ei identifioitu selkeästi ammattirooliinsa eikä hänellä ole mahdollisuutta vaikuttaa taustamusiikkiin, ja mikäli musiikki ei kaiken lisäksi vastaa hänen mieltymyksiään, voi työpaikan ääniympäristö tuntua kuormittavalta. Päivästä toiseen itsensä rajaaminen ulos työpaikan taustamusiikin tarjoamasta identiteetistä ja maailmankuvasta vaatinee jonkinlaista aistityötä, joka voi olla pidemmän päälle raskasta. Yllä olevissa analyysiesimerkeissä työntekijät pyrkivät ehkä sovittamaan musiikillista ja ammatillista identiteettiään ottamalla toimijuutta suhteessa työpaikkansa taustamusiikkiin – joko pyrkimällä vaikuttamaan siihen, miten musiikki soi tilassa, tai ainakin kuuntelemalla musiikkia analyttisesti ja asiantuntevasti.

Puheen ja musiikin välisen tasapainottelun teemaan lukeutuvissa PAM-kyselyn vastauksissa asiakkaiden äänet kuvattiin toimijoina useammin kuin itse asiakkaat. Työntekijöiden toimijuus tuotiin esille, vaikka se olisi poissaolevaa (”ei kuule”, ”ei huoma”, ”ei ajattele” tai ”ei erota”). Musiikki kuvattiin toimijana usein myös silloin, kun puheäänet dominoivat tilaa – musiikki saattoi ”jäädä alle”, ”jäädä taustalle”, ”kadota” tai ”hukkua”. Musiikki ja puhe saattoivat olla keskenään epätasapainossa eri tavoin eri puolilla tilaa tai eri vuorokaudenaikoina. Työntekijät pyrkivät toisinaan hyvin aktiivisestikin vaikuttamaan taustamusiikin ja puheen väliseen tasapainoon. Myös musiikillisten äänten soinnin tasapainoisuuteen kiinnitettiin huomiota. Tällöin työntekijä näyttäytyi asiantuntijana, jonka tehtävänä on pitää huolta siitä, että musiikin tekijöiden intentio musiikista tietynlaisena äänten kokoonpanona toteutuisi myös työpaikan haastavassa ääniympäristössä.

Johtopäätökset ja pohdinta

Minkälaista toimijuutta palvelualojen työpaikkojen ääniympäristön äänillä on? Miten työntekijät kuvailivat erityisesti puhetta ja taustamusiikkia? Kuka tai mikä ilmeni toimijana ja kuka tai mikä taas toiminnan kohteena, kun työntekijät kuvasivat ympäristöään kuuloaistin välityksellä koettuna?

Yhtä lailla kuin ihmiset myös ei-inhimilliset aktantit olivat toimijoita näissä kuvauksissa (vrt. Bennett 2020). Niin puheen kuin taustamusiikinkin äänet saattoivat muotoutua toimijoiksi tai toiminnan kohteiksi suhteessa toisiinsa. Äänet toimivat toisinaan myös yhdessä ikään kuin liittoutuen keskenään. Lisäksi ne saattoivat toimia rinnakkain, vuorotellen tai muodostaa muulle toiminnalle puitteet. Toisinaan puheen ja taustamusiikin äänet tuntuivat jopa käyvän kamppailua keskenään. Tällaisen kamppailun ”häviävä” osapuoli saatettiin kuitenkin kuvata toimijana, esimerkiksi vaikkapa musiikki, joka hukkuu puheensorinaan.

Äänten lisäksi myös ihmiset, erityisesti työntekijät, muotoutuivat toimijoiksi näissä ääniympäristöjen transaktioissa. Äänen ja kuulijan toimijuudet olivat kytköksissä toisiinsa kahdensuuntaisina (äänen kuuluminen ja sen kuuleminen). Taustamusiikin ja puheen äänten transaktioissa saattoi varsinaisten toimijoiden lisäksi olla mukana potentiaalisia toimijoita, esimerkiksi ihmiset, jotka ”kuulisivat” jos olisivat paikalla. Tämän lisäksi äänen poissaolo, äänettömyys, saattoi olla aktiivinen toimija esimerkiksi häiriten työntekijää. Poissaoleva toimijuuskin saattoi olla toimintaa, jolloin esimerkiksi työntekijä, joka ”ei kuule” ilmeni aktiivisessa roolissa.

Myös erilaisista toiminnoista koostuva kokonaisuus saattoi itsessään olla toimija jos-sain laajemmassa kokonaisuudessa, kuten esimerkiksi työntekijöiden, asiakkaiden ja kassa-alueen laitteiden toiminnoista koostuva asiakaspalvelu suhteessa taustamusiikkiin. Lisäksi ”aineettomilta” vaikuttavat toimintojen ajallisesti ketjuuntuneet kokoonpanot, kuten lait tai säännöt, saattoivat olla toimijoita ja vaikuttaa työpaikan tilassa oleviin ihmisiin ja ääniin hyvin kouriintuntuvasti. Esimerkkinä voi mainita vaikkapa korona-ajan maskisuosituksen sekä sen materiaaliset vaikutukset äänen sointiin ja välittymiseen työntekijöiden ja asiakkaiden välillä.

Äänten ja ihmisten toimijuudet ja toiminnan kohteena olemiset muotoutuvat erityyppisissä tapahtumissa, joissa oli esimerkiksi neuvottelun, tasapainottelun tai taistelun piirteitä. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia tarkemmin, minkä laatuiset toiminnan voimat, liikkeet, suunnat, tilat ja ajat muodostavat näitä toistuvia ja tunnistettavia tapahtumatyyppisiä.

Joidenkin työntekijöiden kuvailuista välittyi työskentely monenkirjavassa ääniympäristössä, jossa ihmisten, laitteiden, musiikin, kuulutusten ja tilan materiaalien äänet muodostivat hallitsemattomia toiminnallisia kokoonpanoja. Häiritsevään äänten kokonaisuuteen oli vaikea vaikuttaa, jos se oli monen äänen ”sekameteli”, kuten yksi vastaajista kuvasi (aPAM, 641). Näin oli varsinkin, jos äänten käyttäytyminen perustui jo aiemmin tehtyihin ratkaisuihin ja toimintoihin, joihin oli nyt myöhemmin vaikea enää vaikuttaa.

Ääniympäristömme muodostavat tapahtumat ovat ketjuuntuneet ajallisesti, ja niiden vaikutuksia on vaikea seurata ajassa taaksepäin. Ääniympäristössä ei ole kyse ainoastaan tässä tilassa juuri nyt toimivista toimijoista. Kenen vastuulla esimerkiksi on se, että kaiuttimista tuleva ääni on häiritsevää? Kaiuttimet tietynlaiseksi suunnitellut ja valmistaneet taho, äänentoistosta päättänyt suunnittelija, kaiuttimien asentaja, tilan akustiikan suunnittelija, toteuttaja ja tilan materiaalit sekä lukuisat muut inhimilliset ja ei-inhimilliset toimijat sillä välillä ovat vaikuttaneet siihen, että ääni käyttäytyy juuri näin tällä hetkellä – puhumattakaan kaikista niistä toimijoista, jotka ovat toiminnallaan edesauttaneet kaiuttimista värähtelevän musiikin tai mainoksen äänellis-materiaaliseen laatuun. (Ks. myös Uimonen 2022: 28, 30.)

Kilpiö ja Männistö-Funk kirjoittavat siitä, miten vallan jakautuminen koulun äänimaiseman ”vokaalisuuksien parvissa” ei ole tasaista eikä staattista, vaan koko ajan muuntuva. Kehojen, esineiden ja muiden entiteettien muuntuvat sommitelmat tuottavat ”koulun äänen”, jossa valta ei ilmene yksinkertaisen hierarkisesti. (Kilpiö & Männistö 2023: 126.) Julkisen tilan äänimaisema voi olla pahimmillaan monen erilaisen ja eriaikaisen toiminnan tuottama yhdistelmä, jonka toimintaan yksikään yksittäinen taho ei pysty kunnolla puuttumaan. Se voi olla ”suunnittelematon muun

toiminnan seuraus, sivutuote”, kuten Sahavirta ja Kytö toteavat kirjastojen äänimaisemia tarkastellessaan (Sahavirta & Kytö 2017: 100). Myös amerikkalaisen ostoskeskuksen ääniympäristöä tutkinut Jonathan Sterne päättyy toteamaan, että sattumalla on roolinsa sen muotoutumisessa tietynlaiseksi (Sterne 1997: 45).

Kutsummeko sattumaksi sellaisia lopputulemia, joiden perimmäistä syytä emme voi osoittaa tai jotka eivät kumpua jonkin inhimillisen toimijan selkeästä intentiosta? Ovatko jokapäiväisten lukuisten ”vitaalisuuksien parvien” tuottamat käsittämättömät vaikutukset juuri sitä puolta elämässä ja ääniympäristössämme, jota kutsumme ”sattumaksi”? Bennettin (2020) mukaan vaikutuksilla ei ole ainutkertaista ja vakaata alullepanijaa. Vaikutusten alkuperä on monimuotoinen voimien yhteenliittymä. Hän kysyykin, mihin sitten sijoittuu vastuu, jos toimijuudet muotoutuvat tällä tavoin jae-tusti erilaisissa parvissa. Hän on sitä mieltä, että tällaisen toimijuuskäsityksen valossa yksilö ei oikeastaan voi kantaa täyttä vastuuta. (Bennett 2020: 64, 67–8.)

Miten voisimme edesauttaa sellaisia työtilojen, materiaalien ja teknologioiden suunnittelun, toteuttamisen ja käyttämisen transaktionaalisten ketjujen muotoutumisia, jotka lopulta tuottaisivat hyvinvointia ja toimijuutta tiloissa työskenteleville ja asioiville ihmisille? Miten voisimme edesauttaa ihmisten omaa äänellistä toimijuutta ja toistensa aitoa ja nyanssiherkkää kohtaamista myös julkisissa tiloissamme? Entä miten voisimme lisätä tilojen, teknologioiden ja organisaatioiden joustavuutta niin, että yksilöiden ei tarvitsisi joustaa niin paljon kehollisesti aistityötä tai äänellistä ponnistelua tehden?

Palvelutyöntekijöiden taustamusiikkikokemuksia valottava kyselyaineisto tuo mielestäni hienosti esille, miten monisyisiä ilmiöitä ääniympäristö ja sen kokeminen ovat. Joku kokee taustamusiikin esimerkiksi suojelijana ja toinen tunkeutujana. Tuotamme, kuuntelemme, välttelemme tai tavoittelemme ääniä, ja toisinaan olemme niiden toiminnan kohteena arjessamme. Jokaisella meistä on uniikki asennoituminen ja kuulokulma ääniympäristöömme – aistimme ja ymmärrämme ympäristöämme eri tavoin. Akustisesti sama ääniympäristö ei ole meille kaikille samanlainen kokemus. Kehomme, menneisyytemme, kulttuurimme, tapamme, kykymme ja erityisesti tietoisuutemme ohjaavat sitä, millaisissa transaktioissa eli vaikuttamisen ja vaikutetuksi tulemisen tapahtumissa koemme elävämme keskellä urbaanin ympäristön ääniä. Muotouduimmepa näissä ympäristöissä äänellisinä toimijoina tai äänten toiminnan kohteina, se ei riipu vain omasta intentiostamme tai tahdostamme.

Lähdeluettelo

Tutkimusaineisto

aPAM 2021. Taustamusiikkia työpaikalla. Webropol-alustalla toteutettu verkkokysely palvelualan työntekijöille 26.1.–20.5.2021. Kyselyn laatijat Kaarina Kilpiö ja Meri Kytö. Kysely ja vastaukset on arkistoitu Fairdata-palveluun: Kytö, Meri & Kaarina Kilpiö (2023) ”Taustamusiikkia työpaikalla -verkkokysely”. Versio 1. Meri Kytö. <https://doi.org/10.23729/fc5a480c-20fa-4fa0-a1cd-8c1de7322526>

Kirjallisuus

- Barad, Karen (2007) *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham and London: Duke University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv12101zq>
- Bennett, Jane (2020) *Materian väre – Olioiden poliittinen ekologia*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry / niin & näin.
- De Landa, Manuel (2006) *A New Philosophy of Society: Assemblage Theory and Social Complexity*. London & New York: Continuum.
- DeNora, Tia (2000) *Music in Everyday Life*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511489433>
- Dewey, John & Bentley, Arthur F. (1949) *Knowing and the Known*. Boston: The Beacon Press.
- Farina, Almo (2014) *Soundscape Ecology: Principles, Patterns, Methods, and Applications*. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-7374-5_5
- Fischer, Clara (2018) ”Revisiting Feminist Matters in the Post-Linguistic Turn: John Dewey, New Materialisms, and Contemporary Feminist Thought”. *New Feminist Perspectives on Embodiment*. Toim. Clara Fischer & Luna Dolezal, 83–102. https://doi.org/10.1007/978-3-319-72353-2_5
- Hammarström, Matz (2010) ”On the Concepts of Transaction and Intra-action.” Konferenssiesitelmä tilaisuudessa *The Third Nordic Pragmatism Conference*, The University of Uppsala, Sweden, 1.-2.6. 2010. https://internet.ht.lu.se/media/documents/persons/MatzHammarstrom/On_the_Concepts_of_Transaction_and_Intra_action.pdf
- Johnson, Henry (2009) ”Voice-scapes: transl(oc)ating the performed voice in ethnomusicology”. *Sounds in Translation: intersections of music, technology and society*. Toim. Amy Chan & Alistair Noble. Canberra, Australia: The Australian National University, E Press, 169–84. <https://doi.org/10.22459/ST.09.2009.09>

- Johnson, Henry (2004) ”Voicescapes: The (en)chanting voice & its performance soundscapes”. *Soundscape: The Journal of Acoustic Ecology* 5(2), 26–9.
- Kankkunen, Olli-Taavetti (2018) ”Kuuntelukasvatus suomalaisessa perusopetuksessa: kohti yhteisöllistä äänellistä toimijuutta”. Väitöskirja, Helsinki: Taideyliopiston Sibelius-Akatemia, musiikkikasvatuksen, jazzin ja kansanmusiikin osaston MuTri-tohtorikoulu.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-329-097-6>
- Kilpiö, Kaarina & Männistö-Funk, Tiina (2023) ”A Shifting Swarm of Vocalities: an assemblage approach to PA systems and morning assemblies in Finnish primary schools (1930s–1980s)”. *Ordinary Oralities. Everyday Voices in History*. Toim. Josephine Hoegaerts & Janice Schroeder. De Gruyter Oldenbourg, 113–31. <https://doi.org/10.1515/9783111079370-008>
- Kilpiö, Kaarina & Kytö, Meri (2021) ”Hyvinvointi taustamusiikin kokemuksissa: palvelualalla toimivien näkemykset työskentelystä musiikin kanssa”. *Musiikki* 51(4), 21–49. <https://doi.org/10.51816/musiikki.113247>
- Kytö, Meri (2019) ”Sound transformations in space”. *The Routledge Companion to Sound Studies*. Toim. Michael Bull. Abingdon, OX & New York, NY: Routledge, 177–84. <https://doi.org/10.4324/9781315722191-20>
- Kytö, Meri (2016) ”Asumisen rajat: Yksityinen äänimaisema naapurisuhteita käsittelevissä nettikeskusteluissa”. *Äänimaisemissa*. Toim. Helmi Järviluoma & Ulla Piela. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 53–70.
- McNeill, David (2010) ”Art Without Authors: Networks, Assemblages and ‘Flat’ Ontology”. *Third Text* 24 (4), 397–408.
<https://doi.org/10.1080/09528822.2010.491370>
- Rimmer, Mark (2020) ”Trans-Actions in Music”. *John Dewey and the Notion of Trans-action A Sociological Reply on Rethinking Relations and Social Processes*. Toim. Christian Morgner. Hampshire, UK & New York, NY: Palgrave Macmillan, 2770–3550. https://doi.org/10.1007/978-3-030-26380-5_5
- Ringler, Christine & Esmark Jones, Carol L. & Stevens, Jennifer L. (2022) ”The Ostrich effect: Feeling hidden amidst the ambient sound of human voices”. *Journal of Retailing* 98(2), 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.jretai.2022.02.001>
- Rosiek, Jerry (2018) ”Art, Agency, and Inquiry: Making Connections between New Materialism and Contemporary Pragmatism in Arts-Based Research”. *Arts-Based Research in Education: Foundations for Practice*, second edition. Toim. Melisa Cahnmann-Taylor & Richard Siegesmund. New York: Routledge, 32–47. <https://doi.org/10.4324/9781315305073-4>
- Sahavirta, Harri & Kytö, Meri (2017) ”Yleisten kirjastojen muuttuva äänimaisema”. Teoksessa *Muuttuvat suomalaiset äänimaisemat*. Toim. Heikki Uimonen, Meri Kytö & Kaisa Ruohonen. Tampere: Tampere University Press, 82–104.

- Small, Christopher (1998) *Musicking: The Meanings of Performing and Listening*. Middletown, USA: Wesleyan University Press.
- Smith, Hazel & Dean, Roger T. (2003) "Voicescapes and sonic structures in the creation of sound technodrama". *Performance Research* 8 (1), 112–23. <https://doi.org/10.1080/13528165.2003.10871915>
- Stahl, Anita (2022) "Somaesthetics of the Grunt: Policing Femininity in the Soundscapes of Women's Professional Tennis". *Somaesthetics and Sport. Studies in Somaesthetics, Volume: 5*. Toim. Andrew Edgar. Leiden & Boston: Brill, 142–63. https://doi.org/10.1163/9789004510654_008
- Stern, Daniel N. (2010) *Forms of Vitality: Exploring Dynamic Experience in Psychology, the Arts, Psychotherapy, and Development*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/med:psych/9780199586066.001.0001>
- Sterne, Jonathan (1997) "Sounds like the Mall of America: Programmed Music and the Architectonics of Commercial Space". *Ethnomusicology*, Vol. 41, No. 1 (Winter 1997), 22–50. <https://doi.org/10.2307/852577>
- Truax, Barry (2012) "Voices in the Soundscape: From Cellphones to Soundscape Composition". *Electrified Voices: Medial, Socio-Historical and Cultural Aspects of Voice Transfer*. Toim. Dmitri Zakharine ja Nils Meise. Göttingen: V & R Unipress, 61–79.
- Uimonen, Heikki (2022) "Taustamusiikkipalvelut ja toimijuus: Kulttuurinen lähestymistapa jokapaikkaisen musiikin valintaprosesseihin". *Musiikki* 52(1), 9–34. <https://doi.org/10.51816/musiikki.115711>
- Uimonen, Heikki & Kytö, Meri (2020) "Toimimatonta tekniikkaa ja alitajuista vaikuttamista: Etnomusikologinen näkökulma taustamusiikin tutkimukseen". *Etnomusikologian vuosikirja* 32, 46–75. <https://doi.org/10.23985/evk.90066>
- Westerkamp, Hildegard (1988) *Listening and Soundmaking: A Study of Music-as-Environment*. Väitöskirja. Simon Fraser University. <https://summit.sfu.ca/item/5386>
- Östman, Leif & Öhman, Johan (2010) "A Transactional Approach to Learning". Esitetty tilaisuudessa John Dewey Society, AERA Annual Meeting, Denver, Colorado.